

JESÚS ALTURO I PERUCHO

RESTES CODICOLÒGIQUES
DEL MÉS ANTIC MANUSCRIT
DE JAUFRÉ AMB ALGUNES
CONSIDERACIONS SOBRE AQUESTA
NOVEL·LA PROVENÇAL

En les meves recerques sobre fragments de còdexs conservats en biblioteques i arxius de Catalunya acabo de tenir la satisfacció d'identificar un *Roman de Jaufré*, el que resulta de gran interès no sols com a nou testimoni de l'apreci de l'obra al nostre país, sinó també perquè, segons crec, pot contribuir a donar una espurna de llum (i potser també a introduir alguna nova ombra) a l'encara tenebrosa qüestió de l'autoria i la data de composició d'aquesta anònima novel·la provençal en octosíl·labs.

D'ella, com se sap, només se n'han conservat dos manuscrits sencers: un d'origen italià i editat per H. Breuer el 1925 (= B)¹ i l'altre, segons opinió generalitzada, català o llenguadocià, base de l'edició 'canònica' de C. Brunel, de 1943 (= A)², qui té en

1. *Jaufré. Ein altprovenzalischer Abenteuerroman des 13. Jahrhunderts*, Göttingen 1925.
2. *Jaufré, roman arthurien du XIIIe siècle en vers provençaux*, 2 vols., París 1943.

compte també dos fragments de manuscrits donats a conèixer prèviament per ell mateix i per M. Gouron: l'un el 1929 i d'origen llenguadocià (= e)³, i l'altre el 1931 i d'origen italià (= f)⁴. No fa gaire encara ha aparegut un nou fragment de la novel·la a la Roerga (= G), d'on podria ésser originari.⁵ Testimonis a què caldria sumar, d'acord amb Brunel i Gouron, els versos citats en dos cançoners, avui, l'un, a la Biblioteca Vaticana, ms. Lat. 3206 (= c) i, l'altre, a Cheltenham, Thierlestane house, n° 8335 (= d).

Tots aquests manuscrits, ultra provar la notable difusió de la novel·la, condueixen, d'acord amb el criteri unànim dels seus estudiosos, a pensar en un autor català o llenguadocià.⁶ La catalanitat, segons Brunel, del manuscrit A —el fr. 2164 de la Biblioteca Nacional de París— abonaria aquesta hipòtesi juntament amb les característiques lingüístiques del text, que palesen diversos catalanismes, particularment en els seus primers cent versos.⁷

D'altra banda, l'època de composició, deduïda per la dedicatòria dels versos 59-84 al «rei d'Aragó» i encara pels elogiosos vv. 2616-2630, la fixà C. Brunel, seguint G. Paris, entre 1225 i 1228 pensant en Jaume I.⁸ R. Lejeune, en recensionar l'edició bruneliana, l'avançà a *circa* 1180,⁹ i M. de Riquer, en tractar de nou el tema, la situà al 1169-1170, a l'inici del regnat d'Alfons dit el Cast.¹⁰ Tot i que aquesta darrera proposta és la que sembla avui majoritàriament acceptada,¹¹ no s'ha vist privada d'opi-

3. *Fragment d'un nouveau manuscrit de Jaufré*, «Romania», 55 (1929), p. 529-536.

4. *Fragment d'un sixième manuscrit de Jaufré*, «Romania», 57 (1931), p. 206-209.

5. J. DELMAS, *Un fragment rouergat du Roman de Jaufré*, «Romania», 101 (1980), p. 271-277.

6. C. BRUNEL, *Jaufré*, cit., p. XLII.

7. *Ibidem*, pp. XXIV i XXV.

8. *Ibidem*, pp. XXXVII-XXXVIII.

9. *La date du roman de Jaufré*, «Le Moyen Âge», LIV (1948), p. 257-295 i, en particular, p. 266.

10. *Los problemas del roman provenzal de Jaufré*, dins *Martin de Riquer. Antología. Anthropos. Suplementos 12*, Barcelona 1989, p. 41-53.

11. Vegu, per exemple, la introducció de la recent traducció castellana de la novel·la deguda a F. GÓMEZ REDONDO, *Jaufré*, Madrid 1996, p. 12, o l'estudi de J. E. RUIZ DOMÈNEC, *A propósito de Alfonso, rey de Aragón, conde de Barcelona y marqués de Provenza*, Barcelona 1996, p. 115.

nions discordants. La més recent de totes acaba de fer-se pública aquests dies i és deguda a A. Espadaler, que proposa de nou, com veurem, l'època del rei Jaume.¹²

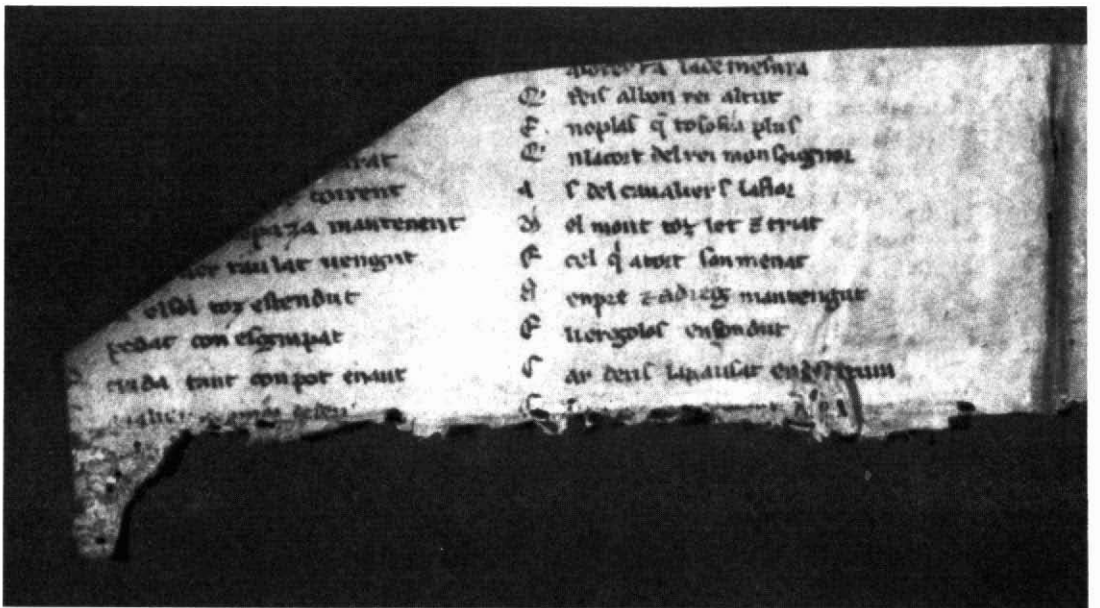
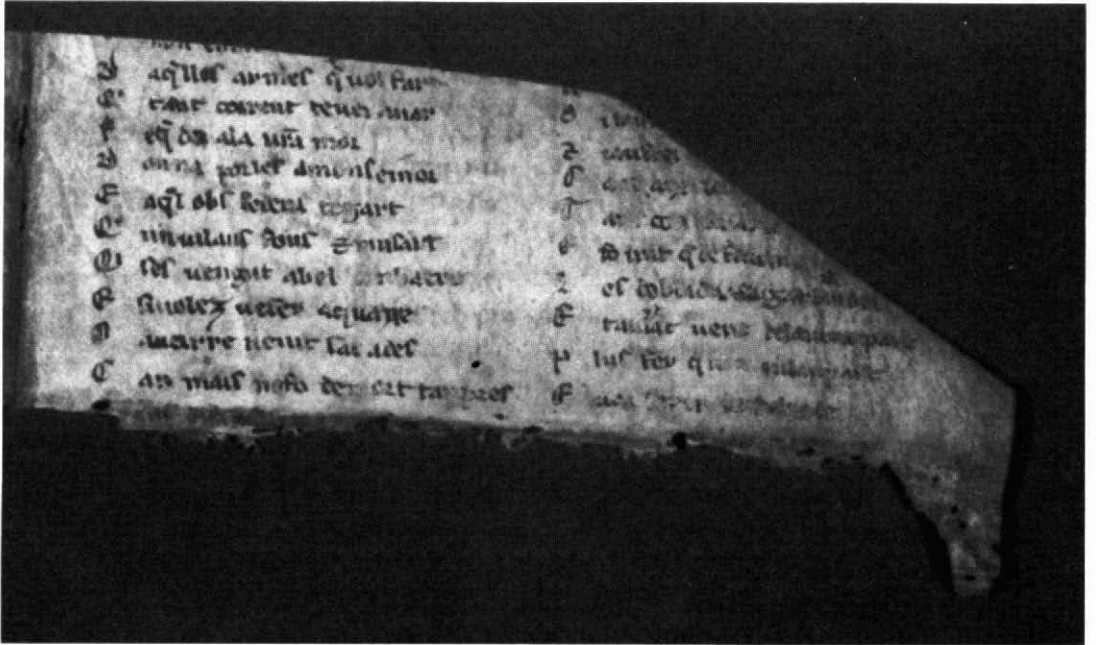
Jaufré planteja, per tant, bàsicament el problema de la data de composició, al qual se suma també el de l'autor o autors de la novel·la. Respecte a la primera qüestió, malgrat ésser, com acabo de dir, la data proposada pel Prof. Riquer la millor rebuda, a aquest estudiós se li plantejava el problema dels versos 6637-6653, que aparentment segueixen el model de la *Primera Continuació* del Perceval, que és clarament posterior a 1191 i entre aquest any i el 1200. Per tant, *Jaufré* havia d'ésser posterior al 1200, deducció que entrava en clara oposició amb la que havia dut a situar la composició al 1169-1170. Per tal de trobar una explicació a aquesta contradicció, Riquer proposava dues recensions diferents de l'obra, hipòtesi que sol·lucionaria, al mateix temps, el problema de l'aparent doble autoria de la novel·la que sembla deduir-se dels versos 10949-10950, que parlen de 'cel que romantz comenset' i d'"aquel que l'acabet'.

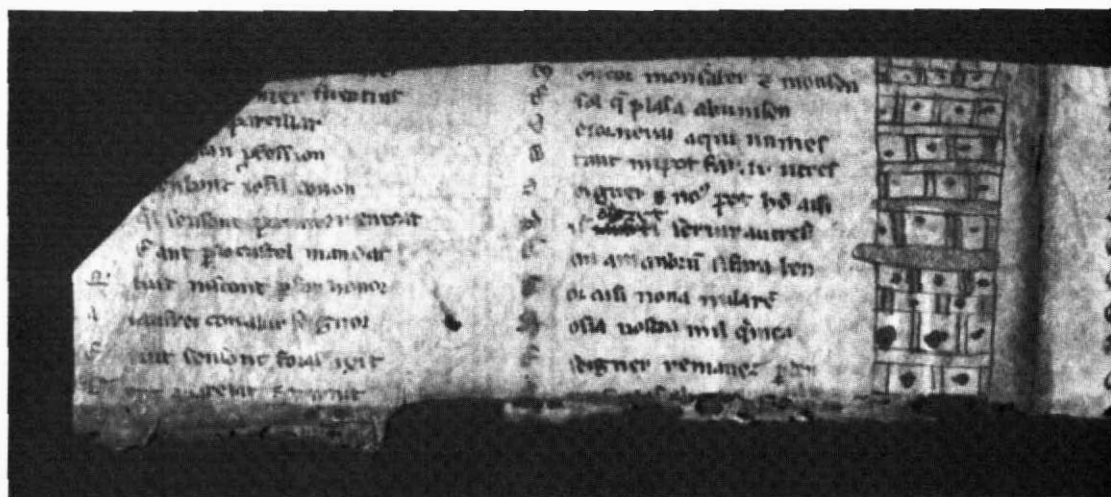
Tanmateix, C. D. Eckhardt¹³ ha posat de manifest que aquesta hipòtesi, que presuposa acceptar, contra tothom, la lectura *paon* en comptes de *baston*, queda invalidada perquè, fins i tot donant per bona la variant *paon*, res no impedeix de suposar un model anterior comú a la *Primera Continuació* i a *Jaufré*. El problema per a Eckhardt es reduïa a determinar l'autoria individual o doble de l'obra.

Què pot aportar a aquestes qüestions el fragment que acabo de descobrir? De primer, cal avançar que el seu valor filològic i històric li ve sobretot de la seva antiguitat i del seu origen. I és que el considero dels primers anys del segle XIII, no gaire més enllà del 1200 i, en tot cas, del primer quart del segle XIII, i produït amb seguretat en terres transpirenenques, possiblement a la Provença, i, sens dubte, en el mateix ambient escripturístic

12. *El Rei d'Aragó i la data del Jaufré*, «Cultura Neolatina», LVII (1997), p. 199-207.

13. *Two Notes on the Authorship of Jaufré: Sir Kay Gets the Bird; the King of Aragon Reigns*, «Romance Notes», 23 (1982-1983), p. 191-196.

que el manuscrit *A*, per al qual crec que s'ha proposat una data excessivament tardana, el segle XIII-XIV,¹⁴ quan a mi em sembla, pels facsímils que en dóna el mateix Brunel a la seva edició, de mitjan segle XIII o del tercer quart d'aquesta centúria, com a molt tard. És probable que Brunel pensés en una datació de la còpia tan tardana impulsat per la seva creença que la composició de la novel·la tingué lloc en temps de Jaume I, i els altres estudiosos de *Jaufré* no semblen haver-se ocupat gens de la paleografia del manuscrit donant per bona la proposta de Brunel. Amb tot, el nostre fragment sembla, com he dit, quelcom anterior i es tractaria, doncs, del manuscrit més antic conegut i d'un manuscrit originari dels dominis reials a Provença, com el mateix còdex *A*. Una sola, però notable, característica paleogràfica m'ho fa creure: la presència de la nota tironiana per a *et* amb un petit traç horitzontal que la travessa, absent, pel que a mi em consta, dels manuscrits d'origen català i típic, en canvi, dels del nord dels Pirineus. Aquesta particularitat, que s'observa, així mateix, en *A*, ja apareix en un còdex datat el 1217.¹⁵

Ja es veu, doncs, que el regnat d'Alfons I com a època de la composició de l'obra li va molt bé, però no sols per a una part o una primera recensió, sinó per a tota ella, que sorgiria, per tant, en l'ambient cortès alfonsí tan ben dibuixat pel Prof. Riquer,¹⁶ però possiblement, diria jo, no a Catalunya, sinó a Provença, el que portaria a pensar com a data més precisa de composició de la novel·la en el 1176, any en què Alfons aconseguí la renúncia de Ramon V de Tolosa als seus pretesos drets sobre la Provença marítima, o en el 1185, any de la ratificació de la pau.¹⁷

14. C. BRUNEL, *op. cit.*, p. XX.

15. Vegeu el *Catalogue des manuscrits en écriture latine portant des indications de date, de lieu ou de copiste. Tome VII. Ouest de la France et Pays de Loire. Planches*, París 1984, Ms. Rouen, Bibl. Mun. 299 (A. 305), fol. 265 vº, i també es pot veure en el ms. París, Arsenal 3340, fol. 65 vº, làmina XII, del *Tome I. Planches*, París 1959, que transmet «Li romàns de Troie» en còpia de juny de 1237.

16. *La littérature provençale à la cour d'Alphonse II d'Aragon*, «Cahiers de Civilisation Médiévale», II (1959), p. 177-201.

17. Vegeu F. SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, I, Barcelona 1962, p. 202.

En definitiva, el meu parer vindria a coincidir, en essència, amb el de R. Lejeune, al qual M. de Riquer objectava que seria absurd de lloar el rei Alfons el 1180 per la seva primera batalla perquè, als 26 o 28 anys que tindria llavors, ja n'havia realitzat altres igualment importants.¹⁸ Però el que un hom ressalta en *Jaufré*, diria, és abans la precocitat de la primera victòria que no pas la victòria en ella mateixa.

Queda clar també que la presència del nostre fragment desvirtua, així mateix, la hipòtesi, altrament ben raonable, de P. Remy¹⁹ de pensar que la dedicatòria podia anar adreçada a Pere el Catòlic; res no s'hi oposaria, perquè aquest també començà a regnar jove i vencé els 'descresutz' albigesos, però la cronologia del nostre manuscrit i fins la nova proposada per a *A* ho fa força improbable.

I el mateix hom pot dir respecte a la darrera hipòtesi, la d'Espadaler, que situa la data de composició entre el 1271 i el 1274, tot apuntant, d'acord amb els arguments de G. Pinkernell,²⁰ la data més precisa de 1272.²¹ I cal reconèixer que l'argument més vàlid adduït per Espadaler en favor de la seva hipòtesi, la coincidència dels versos 61-62 de *Jaufré* amb els versos 525-526 del *Maldit-Bendit* de Cerverí de Girona, aquests sí referits clarament a Jaume I, es faria difícil de rebatre si aquests versos no fossin, com crec, una fórmula i sobretot sense la presència inqüestionable del manuscrit ara descobert, pel cap baix, mig segle anterior a la data tan reculada de composició suggerida pel susdit estudiós.

D'altra banda, per què no acceptar literalment, sense forçar els significats, el que diuen els versos 10949-10950 respecte a un autor que començà l'obra i a un altre que l'acabà? Per què el text sembla escrit amb un mateix estil i la trama presenta unitat? La intervenció del segon poeta, autor sens dubte, en cas

18. *Los problemas*, cit., p. 46.

19. *Jaufré*, dins *Arthurian Literature in the Middle Ages*, Oxford 1959, p. 400-405.

20. *Zur Datierung des provenzalischen Jaufre-Romans*, «*Zeitschrift für romanische Philologie*», LXXXVIII (1972), p. 105-110.

21. A. ESPADALER, *El Rei d'Aragó* cit., p. 207.

d'existir, dels versos susdits, pogué ésser reduïda; no cal pensar, necessàriament, que compongués una part important de la novel·la i, en la part en què pogué intervenir, havia de pretendre imitar voluntàriament l'estil del primer autor i procurar un acabament conseqüent amb el seu inici.

En resum, doncs, diria que la composició de *Jaufré* tingué lloc entre 1176-1185, possiblement a Provença, d'on semblen originaris la majoria dels manuscrits conservats i des d'on es difondria la novel·la amb una important branca de transmissió norditaliana, el que no constitueix un impediment insalvable perquè un dels dos poetes, que crec que intervingueren en la composició de l'obra —el segon amb una participació probablement modesta—, fos català.

D'altra banda, la presència a Barcelona, penso que des d'antic, d'un manuscrit del *roman de Jaufré*, del qual hem de lamentar l'absència de cap indicació arxivística sobre la seva procedència,²² denota clarament l'interès al nostre país per la novel·la artúrica i és una manifestació més de l'ambient cultural propiciat per la cort d'Alfons I.

Codicogràficament el nostre fragment presenta les següents particularitats: manuscrit B- 109 de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona.²³ En pergami de gruix mitjà i bona qualitat. El que queda de la pàgina actual amida 145 x 53 mm, com a mesures màximes, però la llargada de tot el bifoli fa 286 mm, i el marge intern, l'únic que ha restat, 10 mm. Dues columnes per pàgina. Lletres de mòdul petit, 2 mm d'alçada, que arriben als 3 mm en el cas de les lletres llargues; les majúscules fan 4 mm. La primera lletra de cada vers, sempre en majúscula, se separa

22. Sobre les anotacions que caldria fer en recuperar un fragment de còdex, normalment extret de rel·ligadures, em permeto de remetre al meu treball *Els estudis sobre fragments i membra disiecta de còdexs a Catalunya. Breu estat de la qüestió*, «Revista Catalana de Teologia», XIII/2 (1988), p. 431-450, i, en concret, p. 449-450.

23. Sota aquesta signatura hom conté una petita col·lecció de fragments de còdexs, alguns de notable interès, que tinc en estudi, com *Un altre manuscrit del Llibre dels fets del rei en Jaume*, «Arxiu de Textos Catalans Antics» (en premsa).

de la resta per una doble línia vertical de justificació. Tinta de color marró fosc, però en bona part descolorida. Restes d'alguna lletra en vermell, com uns punts decoratius a l'interior d'una torre dibuixada al marge amb la mateixa tinta (i mà?) que serví per a la còpia del text, executat en postcarolina amb notables influències gòtiques. Restes de línies de guiatge i de justificació visibles en el costat carn, marcades, sembla, amb mina de plom. 5 mm de separació entre vers i vers. Malgrat que en el nostre fragment sols queda un màxim d'11 línies per pàgina (amb dos versos per línia), cal pensar que es reproduiria la tendència constatable en els altres còdexs o fragments conservats d'utilitzar entorn de les 40 línies per pàgina, el que ens duu a pensar que el fragment de Barcelona correspondria a un dels bifolis interns del quadern. Com sembla usual en aquests textos, no hi ha cap signe de puntuació. La datació del còdex, com ja he avançat, la situaria en els primers anys del segle XIII, no després del primer quart de la centúria.

Dono a continuació el text que ofereix el nostre fragment (= *Barc.*) confrontat amb l'edició de C. Brunel, que presento en nota juntament amb les variants dels altres manuscrits quan existeixen.

[fol. 1r a]

[...] non en m[...] ²⁴

D'aquelles armes que vol fer ²⁵

Que tant corrent te vei anar? ²⁶

Fe que dei a la vostra mor, ²⁷

v. 6010 Donna, por les a mon seínor ²⁸

E a quel obs, se Deus te gart? ²⁹

Que un vilans fous e musart ³⁰

24. E no m'en mentas, per ta fe *Bru.*

25. D'aqelas armas qe vols far *Bru.*, vol *B.*

26. Qe tan corren ne vols portar? *Bru.*, coren te vei portar *B.*

27. Fe qe dei a la vost'amor, *Bru.*

28. Domna, port las a mo seínor *Bru.*, Domna porto la mon seínor *B.*

29. E a qe ops, se Deus te gart? *Bru.*

30. Per un vilan fol e musart *Bru.*

- Que s'es vengut ab el combatre³¹
 E si volez veser aquaire³²
 v. 6015 O aucirre, venit sai ades,³³
 Car mais no fo de mort tan pres.³⁴
 [fol. 1r b]
 E[...]³⁵
 v. 6035 Si lan [...]³⁶
 E Iaufrei [...]³⁷
 Cant aixi la[...]³⁸
 Tant con caval [...]³⁹
 E fo irat, que de feunia⁴⁰
 v. 6040 Les doblada sa garlandia.⁴¹
 E Taulat venc de l'autra part⁴²
 Plus fer que lion ni laupart,⁴³
 E vac ferir de tal poder⁴⁴
 [...] que [...]⁴⁵
 [fol. 1v a]
 v. 6060 [...]urat⁴⁶
 [...]t corrent⁴⁷
 [...]paza mantenent⁴⁸
 [...]ver Taulat vengut⁴⁹

31. Qe s'es vengutz ab el combatre *Bru.*, ab me *B.*
 32. E sel voletz veser abatre *Bru.*
 33. O aucir, venetz sai ades, *Bru.*
 34. C'ancmais no fo de mort tan pres. *Bru.*
 35. E a escridat: "Ve morir, *Bru.*
 36. Vilan, tu qe sai est vengutz!" *Bru.*
 37. E Jaufre es ves el mogut *Bru.*
 38. Con aisi s'auzi escridar, *Bru.*, cant si s'auzi *B.*
 39. Tan cul caval li poc portar, *Bru.*, lo pot portar *B.*
 40. E fo iratz, qe de feunia *Bru.*
 41. Les doblada sa galardia. *Bru.*
 42. E Taulatz venc daus l'autra part, *Bru.*, de l'autra *B.*
 43. Pejers qe leons ni laupart, *Bru.*
 44. E va ferir de tal poder *Bru.*, E vac ferir per tal *B.*
 45. Jaufre, qe nol pot retener *Bru.*, nol poc *B.*
 46. E l'erguil, car trop a durat!" *Bru.*
 47. E Jaufre leva tot coren, *Bru.*
 48. Puis trai l'espasa mantenen *Bru.*
 49. E es s'en ves Taulat vengutz *Bru.*

- v. 6065 [...] el sol toz estendut⁵⁰
 [...]pedat con esgrapaut.⁵¹
 E crida tant con pot, en aut.⁵²
 "Cavalier, per amor de Deu,⁵³
- [fol. 1v b]
- v. 6090 [.] a sofrta la demesura⁵⁴
 Que feis al bon rei Altut,⁵⁵
 E no plas que t'o sofrta plus⁵⁶
 Qu'en la cort del rei mon seignor⁵⁷
 As del cavaliers la flor⁵⁸
 Del mont, toz let e triat.⁵⁹
 E cel qui a tort son menat⁶⁰
- v. 6095 Sempre e a dreg mantengut,⁶¹
 E li ergolos enfondut,⁶²
 Car Deus l'a pausat en dreitura,⁶³
 E [...]⁶⁴
- [fol. 2r a]
- v. 6725 E Jaufre can lo vi venir,⁶⁵
 Dixent, e va s'en cougauzi⁶⁶
 E Ogier a dit a Jaufrei.⁶⁷

50. Qc jac el sol totz estendutz *Bru.*

51. E espendatz coma grapaut. *Bru.*, espedatz *A*, Espandat en lucc d'un grapaut *B*.

52. E crida tan can pot, en aut : *Bru.*, tan con pot *B*.

53. "Cavaler, per amor de Deu, *Bru.*

54. T'a sufrta la desmesura *Bru.*

55. Qc fesist al bon rei Artus, *Bru.*

56. E nol plas que t'en sufrta plus, *Bru.*, que tel sufrta *B*.

57. Q'en la cort del rei mo seignor *Bru.*, De la cort *A*, Que la cort del bon rei mo *B*.

58. Es dels bos cavalers la flor *Bru.*, E dels *A*, E *om.* *B*.

59. Del mun, tuit eleit e triat. *Bru.*

60. E cil qe sun a tort menat *Bru.*

61. Sun per el a dreit mantengut, *Bru.*, per cels a *B*.

62. E li ergolos cofundut, *Bru.*

63. Car Deus l'a pausat en dreitura, *Bru.*, pausat per dreitura *B*.

64. E en aitan can lo mon dura, *Bru.*, aitan con le montz dura *B*.

65. E Jaufre can lo vi venir, *Bru.*

66. Deissent, et van s'en congauzir *Bru.*, e vaise congauzir *B*.

67. Et Augiers a dig a Jaufre : *Bru.*

*"Seigne, l'ostal prenzet ab me⁶⁸
 Aixi con m'avez covengut,⁶⁹
 Mais puis no vi, ai mot perdut,⁷⁰
 Con jaians m'a ma filla enblada⁷¹
 E non sai on len a menada⁷²
 Ni ver on la puesca tener⁷³
 E non puec alegrier aver⁷⁴*

v. 6730

[fol. 2r b]

*Que tant ag[...]⁷⁵
 Ne de qui fusen tant pag[...],⁷⁶
 Ni tant \gent/ saber aculir⁷⁷
 Tota gent ni en grat servir⁷⁸
 Seigner, con ma filla faia,⁷⁹
 Per que jamais, tant con vi sia,⁸⁰
 Sens ella grant gau non aurai.⁸¹
 Dis Jaufrei: "Si aures, so sai,⁸²
 E non auresz vos prou, qui lau os dona⁸³
 Aitant bella e aitant bona⁸⁴
 A[.] tant el la vai deliar,⁸⁵*

v. 6755

v. 6760

[fol. 2v a]

68. "Senner, l'ostal prenzet ab me Bru.

69. Aissi co m'avez covengut, Bru.

70. Mas pos nous vi, ai mot perdut, Bru., pos non vi A, nou B.

71. C'unz jaians m'a ma filla enblada Bru.

72. E non sai on lan a menada Bru., on lana menuda A, on lasa menada B.

73. Ni ves on lam puasqua querer Bru., lan A, la B.

74. E non puec alegrer aver Bru., Ni non puec B.

75. Que tant agues de bon solas Bru., Qu'en ne agues A.

76. Ni de que tant fos om pagas, Bru.

77. Ni tan jent saupes aculier Bru., aculir B.

78. Totas gentz ni en grat servir Bru., servir B.

79. Senner, co ma filla fasia, Bru.

80. Per que jamais, tant con vius sia, Bru., jamais con tan vius sia B.

81. Senz ella gran gau non aurai." Bru.

82. Dis Jaufre: "Si aures, so sai, Bru., qu'o sai B.

83. E nu auresz prou, qui lau dona Bru., qui lau dona A, E non auresz prou qui laus dona B.

84. Aitan bella et aitan bona? Bru.

85. Ab tant el la va deliar, Bru.

- v. 6785 [...]mier fu entrat⁸⁶
 [...]pareillar⁸⁷
 [...]ran profession⁸⁸
 [...]esibont lo fil Dovon.⁸⁹
 [.]quel s'en sent premieu entrat⁹⁰
- v. 6790 E ant per lo castel mandat⁹¹
 Que tuit n'iscont, per far honor⁹²
 A Jaufrei, con a lur seignor.⁹³
 E tuit s'en sont foras ixit⁹⁴
 Gent avarelat e garnit,⁹⁵
- [fol. 4v b]
- v. 6815 Mon cor, mon saber e mon sen.⁹⁶
 E, sol que plasa a Bunisen,⁹⁷
 Sejornerai aqui un mes,⁹⁸
 O, tant mi pot far, un u tres.⁹⁹
 Seigner, e nous pot hom aisi¹⁰⁰,
- v. 6820 Dis \Augier/, "servir autresi"¹⁰¹
 Con a Monbrun? Si fara ben,¹⁰²
 Cor aisi non a nula ren¹⁰³

86. D'Augier, que fa premier annar Bru.

87. Sos dos fils, per aparellhar Bru.

88. Consi ab gran profecion Bru., a gran procession B.

89. Recipion lo filh Dovon. Bru, Repian B.

90. Aquill en son premier intrat Bru, Ez il s'en son B.

91. E an per lo castel mandat Bru.

92. Que tut n'escon, per far honor Bru.

93. A Jaufren, con a lur seignor. Bru.

94. E tuit s'en son foras issit Bru.

95. Gent aretat e gent garnit, Bru.

96. Mun cor, mun saber e mon sen. Bru., Mos cors, mon saber e mons sentz B.

97. E, sol que plasa a Bruncsen, Bru.

98. Sojornarai aqui un mes, Bru.

99. O, tant mi pot far, II o III. Bru.

100. e cancel·lada per una segona mà Bar., Seiner, e nous pot om aissi", Bru., Seiner, ennos pot A.

101. Jaufrei cancel·lat per la segona mà i substituit per Augier Bar., Dis Augier, "servir atressi Bru.

102. Con a Monbrun? Si farai ben, Bru., fara B.

103. Car saïnz non a nulha ren Bru.

*No sia vostra mil que mea.*¹⁰⁴
*E, seigner, remanez, per Deu,*¹⁰⁵
 v. 6825 *Sius plas, ab [...].*¹⁰⁶

104. Non sia vostre miels que meu. *Bru.*, Non sai *B.*

105. E, seiner, remanes, per Deu.

106. Sius plas, am nos per sojornar. *Bru.*